

שיעור שלושים וחמישה

פלוני רבעו לאונסו או לרצונו

נחלקו רבא ורב יוסף (ט ע"ב) לענין 'פלוני רבעו לרצונו', האם אנו מקבלים את דבריו לענין לחייב את הרובע או לא, אע"פ שלענין רבעו לאונסו גם רב יוסף סובר שמאמינים לו. ויש לעיין בשיטת רב יוסף מה הסברא לחלק בין לאנסו ולרצונו.

התומים (סימן לח ס"ק א) בא לבאר בשם הרדב"ז (ה"א סימן רלא), ופותח בקושיא לדעת רבא הסובר שפלוני רבעו לרצונו עדותו כשרה לענין הרובע דפליגין דיבורא [כפרש"י]. ולכאורה זו עדות שא"א יכול להזימה, שהרי ההבדל בין הזמה להכחשה הוא שהזמה היא על העדים - 'עמנו הייתם', והכחשה היא על גוף העדות, וא"כ בנד"ד אם יבואו עדים ויאמרו לעדים 'עמנו הייתם' פירוש הדבר שבעל הדבר - הנרבע, היה עמם, וא"כ הם בד בבד מכחישים את העדות עצמה ואומרים שלא היה כאן מעשה איסור כלל. א"כ זו הכחשה ולא הזמה, כי תוך כדי הזמה העדות מוכחשת ובטילה ואין כאן מקום לקיים דין 'כאשר זמם'.

ומיישב התומים שאין סתירה כלל בין הדברים, כיון שמה שהעד מעיד אין זה מה שקיבלו ב"ד מעדותו. שהרי הוא העיד שפלוני רבעו לרצונו ומה שקיבלו ב"ד מחמת 'פליגין' הוא, שפלוני רבעו בעולם ולא קשור אליו. וא"כ כאשר יבואו עדים ויאמרו לעדים הנוכחים עמנו הייתם - אין הם מכחישים את גוף העדות כי העדות שהתקבלה ע"י ב"ד בעינה עומדת רק שהעדים הוזמו.

אלא שא"כ הקשה התומים, מה נאמר בפלוני רבעו לאונסי - הלא שם לא אמרינן 'פליגין' שהרי גם רב יוסף שלא סובר פליגין מכשיר עדות כזו, וא"כ בכה"ג כאשר ב"ד קיבלו את עדותו שהוא הנרבע באונס הוי עדות שאי אתה יכול להזימה כדאמרן, כי אם יבואו עדים ויאמרו עמנו הייתם בהכרח עולה מדבריהם שהעדות מוכחשת ובטילה!

לכן אומר הרדב"ז שצ"ל שגם רב יוסף סובר פליגין דיבורא, ובזה לא נחלקו רבא ורב יוסף. א"כ גם בפלוני רבעו לאונסו ב"ד לא מקבל שהוא הנרבע, אלא הוא מקבל שפלוני רבעו בעולם, דאל"כ הוי עדות שא"א יכול להזימה. והמחלוקת בין רב יוסף ורבא היא בשאלה האם אדם יכול לשים עצמו רשע או לא - לפי רב יוסף אדם יכול

לשים את עצמו רשע ומקבלים אנו את עדותו כלפי עצמו שהוא רשע, וממילא אם הוא רשע עדותו על פלוני נפסלת ולכן בפלוני רבעו לרצונו העדות פסולה, אבל רבא סובר שאין אדם משים עצמו רשע וא"א לקבל בב"ד את עדותו שהוא רשע, ולכן פלגינן ומקבלים את העדות רק על פלוני שרבע.

והסברא שניתן לומר בזה, שלדעת רב יוסף הסיבה שאדם יכול לעשות עצמו רשע אע"פ שהוא בעל דבר ובעל דבר לכאורה פסול לעדות, משום שאפ"ל שכל הפסול לעדות של בעל דבר הוא רק כאשר יש משמעות לעדות כלפי עצמו, כלומר שעל ידי עדות זו תהיה נפק"מ לו, אבל אם הוא שם עצמו רשע יש נפק"מ בזה רק לאחרים שהוא לא יכול להעיד להם, אבל לעצמו בפשטות אין נפק"מ בזה, ולכן אין כאן פסול של בעל דבר לדעת רב יוסף.

לדברי הרדב"ז ניתן להביא סיוע מדברי רש"י בסוגייתנו, שבדברי רבא הדגיש לבאר שאדם לא יכול להיפסל בהודאת פיו ולכן אינו משים עצמו רשע, כלומר בגלל שהוא בעל דבר. משמע שבזה נחלק עליו רב יוסף. וכ"מ ברמב"ם (הל' עדות פ"ב ה"ב) שפתח את ההלכה כלשון רש"י, שאדם לא נפסל בעבירה על פי עצמו, כי הסיבה לכך היא משום שהוא נוגע ובעל דבר בזה.

ברמב"ם בפיה"מ למסכת יבמות (פ"ב מ"ט), ביאר את דעת רבי יהודה הסובר שאם העיד אדם שהוא הרג את פלוני לא מתירים את אשתו להינשא על פי עדותו. והטעם לדעת הרמב"ם הוא משום שרבי יהודה סבר שאדם משים עצמו רשע, ואז הוא פסול לעדות על פי עדותו.

הגמרא (יבמות כה ע"ב) רצתה לתלות את שיטת רב יוסף הסובר שפלוני רבעו לרצונו הוא ואחר מצטפין להרגו בשיטת רבי יהודה הנ"ל, ואם הרמב"ם מבאר כך את שיטת רבי יהודה, שסבר שאדם משים עצמו רשע, כנראה שכך פירש באמת את דברי רב יוסף גם כן.

לשיטה זו, כ"ע מודים דפלגינן דיבורא, והמחלוקת בין רבא ורב יוסף היא רק האם אדם משים עצמו רשע או לא.

ברם, הנודע ביהודה (מהדו"ק אה"ע סימן עב) דחה את דברי הרדב"ז הללו מכל וכל, וכתב שלא יעלה על הדעת לומר שאדם יפסל לעדות על פי דבריו, שהרי התורה הצריכה עדות לפסול וכאן אין עדות לפסול אותו. וכ"מ מעוד אחרונים שלא נח היה להם לבאר כך את מחלוקת רבא ורב יוסף.

ולכן ביאר ע"פ דברי רש"י ותוס' (לקמן י ע"א) שכתבו שהחידוש ב'פלוני בא על אשתי' הוא שהוא נאמן להרוג את הבורעל, ולא אמרינן שמתוך שמקבלים את עדותו לענין הנואף נקבל את עדותו גם לענין אשתו ונהרוג אותה על פי דבריו, כי אדם קרוב אצל אשתו ולכן לא נהרגת על פי דבריו. ולאחר מכן לענין פלוני רבע את שורי ששורו כן נסקל בכזה מקרה, הסיבה היא שמתוך שעדותו התקבלה על פלוני שרבע היא התקבלה גם על ממונו שיסקל השור, אבל אה"נ אם היה מעיד רק על שורו שרבע או נרבע - אדם לא יכול להעיד על ממונו כי הוא קרוב אצל עצמו ונוגע בדבר.

ולפי זה ניתן לומר, שאם אמר פלוני רבעו לרצונו, לדעת רב יוסף כיון שהוא נאמן להעיד על פלוני שרבע הוא נאמן גם על עצמו (כמו לענין השור), וכיון שנאמן על עצמו לומר שהוא רשע ולפסול עצמו ממילא א"א להרוג את הרובע על סמך דבריו והעדות נפסלת מכח אותו מגו הנ"ל. ודבריו נובעים מכך שלא ס"ל לרב יוסף דפליגין דיבורא, ולכן ודאי שכל העדות מתקבלת מכח העדות על פלוני שמתקבלת.

ורבא שסובר שאומרים פליגין דיבורא, אומר שאפשר לחלק את העדות, ולומר שאע"פ שעדותו מתקבלת לגבי הרובע אין היא מתקבלת לגבי עצמו כי עושה עצמו רשע וממילא פלוני יהרג על סמך עדותו והוא לא יאמן לפסול את עצמו כי אין אדם משים עצמו רשע¹.

כלומר, שלביאורו של הנוב"י, רב יוסף ודאי מסכים שאין אדם משים עצמו רשע, אלא שהוא אומר שבמקרה שיש עדות אחת שאנו כן מקבלים ממנו אנו נוכל לקבל ממנו גם עדות המרשיעה אותו במקרה זה דלא פליגין.

הרשב"א בתשובה (חלק א סי' אלף רלז) כתב, דאמרינן פליגין דיבורא רק במקרה כזה שאם נחלק את המשפט שאמר העד תהיה משמעות לחלק של המשפט שאנו רוצים לקבל. כלומר שהוא הבין ש'פליגין דיבורא' היינו שאנו מחלקים את דברו כפשוטו, לא את טענתו או את מה שיוצא מדבריו אלא את המשפט שהוא הוציא מפיו. לכן אם אדם יאמר 'אני רבעתי את פלוני', אם נחלק את דבריו ונמחק את המילים הראשונות שעושות אותו רשע יוותר בידנו 'את פלוני' שאלו מילים חסרות משמעות, לכן לא נאמר שם פליגין. ורק במקרה כגון שלנו 'פלוני רבעני לרצוני' אפשר לחתוך את

¹ לדבריו שומה עלינו לבאר מדוע לפי רבא יש חילוק דין בין אשה לשור שבאשה לא אמרינן את המיגו הזה ובשור כן, הרי לרבא פליגין דיבורא ומדוע לענין השור אמרינן שהשור נסקל מחמת מיגו כפי שביאר רש"י?

דבריו ולמחוק את המילה לרצוני, ונותר בידינו 'פלוני רבעני' שנאמן בכך כי אינו נעשה בעדות זו רשע.

העולה מדבריו, שגם בשיטת רבא דסבר פלגינן דיבורא לא אמרינן הכי בכל גווני, אלא רק היכן שאפשר להכניס את זה בתוך דברי העד. וכתב על דבריו הנוב"י שדבריו לא הובאו להלכה ולא אישתמיט שום פוסק להזכיר דברים אלו להלכה, ובנוסף דחה את דברי הרשב"א ודיוקו מכך שלא אמר רבא פלגינן במקרה של 'אני רבעתי את פלוני' וכדו' אלא הביא מקרה של פלוני רבע, כי מה שנקטה הגמרא כך היינו משום רב יוסף ודבריו שקדמו, שהוא סובר שאפילו בכה"ג לא אמרינן פלגינן כמו שביארנו, וא"כ אין מכאן ראיה לכך שבמקרה שא"א לחלק את דבריו לא אמרינן פלגינן.

ואולי אפשר ליישב את ראיית הרשב"א, שר"ל שמכך שהגמרא לא הביאה כלל דין זה שהוא מיוחד שפי - שאע"פ שא"א להכניס בלשונו את ה'פלגינן' עדיין מחלקים את טענתו, שהרי אם דין זה נכון היה ראוי להזכיר דין זה לאחר מכן ולא להביא עוד דוגמאות זהות לענין פלוני רבע את שורי ובא על אשתי, ומכך שהגמרא לא הביאה דין זה כלל כנראה שבאמת בכה"ג לא אמרינן פלגינן.

מ"מ, הביין הנוב"י שלשיטת הרשב"א המח' בין רבא ורב יוסף היא במקרה שאפשר לעשות פלגינן בתוך דבריו האם פלגינן לדיבוריה או לא.

רבים וגם שלמים הקשו על דברי הנוב"י, שדבריו דברי נביאות הם; היאך יעלה על הדעת לומר שאע"פ שאין אדם משים עצמו רשע משום שיש מיגו או יכולים לומר שהוא רשע ולשים אותו רשע על פי דבריו, ומשום שקבלנו את עדותו וכעת הוא רשע הוא פוסל את עדותו - הלא אם בסוף אנו פוסלים את העדות מחמת רשעותו, מה הועיל לנו המיגו לשומו כרשע?

ועוד הקשה בשערי יושר (שער ו פרק יא ע"ש באורך), מהגמרא בכתובות (יה ע"ב) האומרת שאם העדים העידו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו - נאמנים. ואמר רמי בר חמא שכל זה באנוסין מחמת נפשות, אבל אנוסין מחמת ממון אין נאמנים. ובמקרה כזה דין השטר יהיה בפשטות שהוא כשר שהרי לא התקבלה עדותם, ומדוע שלא נאמר שם לדברי הנוב"י שמתוך שהתקבלה עדותם לענין הכרת כתב ידם נאמין להם גם שהיו אנוסים מחמת ממון? מדוע שם אנו מחלקים את דבריהם?

על כן, הביאור היותר מרווח במחלוקת רבא ורב יוסף שהובא בשערי יושר (שם) ובאור שמח (פי"ב מהל' עדות ה"ב) ועוד, שלדעת רב יוסף הסיבה שבפלוני רבעו לרצונו

אינו נאמן, היא משום דאמרינן ליה ממה נפשך - הלא לדבריך רשע אתה ורשע פסול לעדות, וא"כ א"א לנתק את עדותך ולקבל רק חלק לענין הרובע ולא לענין לפסול אותו, ולכן כל העדות נפסלת בזה לשיטת רב יוסף.

וראיה לדבר הביאו מהגמרא (יבמות מז ע"א) האומרת שאדם בא ואמר "נתגיירתי ביני לבין עצמי", ואמר לו רב יהודה שלא נאמן לפסול את בניו. וביארה הגמרא על אותה הדרך - לדבריך עובד כוכבים אתה ואין עדות לעכו"ם. כלומר שאם אתה נאמן אז אתה גוי ואין לך עדות וממילא א"א לקבל את עדותך.

א"כ, הביאור בדברי רב יוסף פשוט הוא - כל דברי העד צריכים להתקבל כחטיבה אחת ולא אמרינן פלגינן, ואם העד העיד עדות כזו שחלק ממנה לא יכולה להתקבל על ידי בית הדין כל העדות נפסלת, כי הרי אם נקבל את דבריו עדותו תיפסל שהרי הוא רשע. ורבא סבר שאומרים פלגינן ולכן אפשר לקבל את דבריו שלא נוגעים אליו והדברים שנוגעים אליו לא יתקבלו על ידינו.

מדברי היד רמ"ה בסוגיין אולי יש דמות ראה לביאור זה, שכך כתב:

ואמר רב יוסף פלוני רבעו לאנסו הוא ואחר מצטרפין להרגו לרצונו לדבריו רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד וכי תימא מה נפשך אי מהימנת ליה לישויה נפשיה רשע הימניה נמי למיקטליה להאיך לאו קושיא היא דכיון דרשע הוא על כרחיך התורה פסלתו לעדות.

דבריו יתבארו בשני אופנים: או שסבר כדברינו האחרונים שא"א לקבל את דבריו משום שלדבריו רשע הוא וממילא לדבריו הוא פסול, או שילך בשיטת הנוב"י, אשר כפי שהזכרנו הקשו עליה רבות.